

OPREDELJEVANJE ARHEOLOŠKEGA GRADIVA

JOSIP KOROŠEC

Pri opredeljevanju arheološkega gradiva imamo vedno pred očmi več momentov, že glede na to, kako se želi gradivo opredeliti. Nikdar se pa takšno opredeljevanje ne omejuje enostransko samo na nekatere vide opredeljevanja, pa naj raziskovalec zasleduje tudi le en cilj. Tako imamo čisto tipološka opredeljevanja, ki se naslanjajo hkrati na kronološke momente. Dalje imamo opredeljevanje po kulturah, ki je ravno tako na eni strani vezano na kronološko, z druge pa na tipološko opredeljevanje. Itd. Takšna opredeljevanja, ki so nujno potrebna, so v bistvu popolnoma normalna in tudi ne izzivajo večjih polemik, ki bi poleg tega bile, recimo, tudi politično pobarvane. Ni pa temu tako, kadar raziskovalec zasleduje cilj, da ugotovi etnično pripadnost nosilcev te ali one kulture ali civilizacije. Takšni momenti so posebno vezani na mlajše arheološke, oziroma že na bolj zgodne zgodovinske faze, medtem ko je za starejše arheološke faze takšno opredeljevanje skoraj izključeno, alko tu ne upoštevamo nekaterih včasih zelo drznih poskusov, ki poleg tega tudi materialno niso bili dokazani. Čimbolj se pa približujemo že zgodovinskim časom, tem večja je želja, vsako kulturno skupino tudi etnično opredeliti. Zelo često se pri tem zaide s čisto znanstvenega področja na druga, neznanstvena gledišča. Često se tudi želja enega ali drugega raziskovalca popolnoma napačno tolmači, čeprav so bili njegovi nameni najboljši. Ne bom se spuščal v naštevanje vseh mogočih etničnih opredeljevanj na temelju kulturnih ostalin. Omenim naj le borbo okoli opredeljevanja lužiške kulturne skupine in etničnega opredeljevanja njenih nosilcev. Koliko je bilo tu že izrečenih mnenj, koliko je bilo žolčnih napadov, ki so včasih dobili tudi čisto političen karakter! Kljub temu polemike še vedno trajajo, rešitve pa za sedaj še ni in je povsej priliki tudi še dolgo ne bo.

Posebno boleča točka v etničnem opredeljevanju na temelju kulturnega gradiva leži še vedno v iskanju zgodnje slovanske kulture in opredeljevanju raznih kulturnih skupin Slovanom. V glavnem obstajajo trije tabori. En tabor jemlje za temelj posamezne zgodovinske vire in na temelju njih odreka Slovanom v zgodnjem srednjem veku vsako kulturo. Posebno so v tem taboru zastopani Slovanom nenaklonjeni znanstveniki. V drugem taboru so zopet znanstveniki, ki bi radi čimveč kulturnih ostalin in tudi kulturnih skupin pripisali Slovanom, čeprav včasih tudi popolnoma nepravilno. V tretjem taboru so pa znanstveniki, ki so nekako

na sredi med obema prejšnjima. Ti priznavajo tudi Slovanom njih kulturo (čeprav ne v celoti).

V vsej problematiki glede na opredeljevanje pa moramo biti dosledni. Nujno je pri opredeljevanju potrebno paziti na nekaj momentov. Ti bi bili nekako sledeči:

1. Opredeljevanje neke kulturne skupine kot celote. Gre za opredeljevanje kulturnih ostalin, ki se širijo na širšem ali ožjem področju in kažejo isti značaj tako glede materialne kulture (keramike, orodja itd.), kakor glede ekonomike, stanovanjskih problemov in drugih momentov. V takšnem primeru moramo računati, da nosilci te kulturne skupine predstavljajo v glavnem tudi neko etnično skupino z istimi navadami, isto materialno kulturo in mogoče tudi z istim jezikom. Predvsem moramo to domnevati za tiste predele, kjer je takšna kulturna skupina tudi najbolj strnjena in najbolj čista, t. j. ako jo predpostavimo nekako v njenem centralnem delu. Proti periferiji, kjer se elementi te kulturne skupine mešajo z elementi druge skupine, pa moremo domnevati, da se je mešanje kulturnih elementov raztezalo tudi na mešanje prebivalstva, z drugimi besedami, da tu ne bodo več etnično čisti nosilci le ene skupine, temveč da imamo opravka z nosilci dveh skupin.

2. Opredeljevanje tujih elementov v neki drugače homogeni kulturni skupini. Tuji elementi so mogli dospeti iz pokrajin v neposredni okolici, ki so mejile neposredno na prostor, kjer se je širila neka taka kulturna skupina, mogli so pa dospeti tudi iz daljnih pokrajin, ki niso imele s to nikakršnega stika. V prvem primeru je tuje elemente lahko tolmačiti, ker so stiki med sosednimi kulturnimi skupinami, ki so poleg tega tudi istočasne, morali obstajati. Čimbolj se namreč približujemo predelom, kjer sta se dve kulturni skupini stikali, tem več lahko pričakujemo tudi stičnih točk in mešanja raznih materialnih elementov, bodisi v eni ali pa drugi kulturni skupini. Nesporno je, da so posamezni takšni elementi prodrli tudi globoko proti centru. Razlikovati moramo pri tem na eni strani čist import, na drugi zopet domačo izdelavo po tujih vzorih, medtem ko na tretji strani lahko razlikujemo samo prevzem posameznih tujih detajlov, ki so prikrojeni domačim potrebam. Import sam je zopet mogel dospeti z zamenjavo kulturnih dobrin, z doselitvijo enega ali drugega nosilca tuje kulturne skupine, ali pa tudi na kak drug način. Tuji vzori, ki so služili za posnemanje, so dospeli na enak način, v kolikor se takšno posnemanje ni razširilo s področja stikanja dveh kulturnih skupin.

Nekoliko težje je tolmačiti tuje elemente, ki so dospeli iz oddaljenjših pokrajin. Možnosti, kako so dospeli, je ravno tako več. Lahko jih tolmačimo kot import, dospel z zamenjalno trgovino, lahko pa tudi kot elemente, dospele s kako večjo ali manjšo migracijo njih nosilcev. Seveda niso izključene tudi druge možnosti. Pri tem moramo prvenstveno paziti na oddaljenost središča za našo kulturno skupino teh tujih elementov, oziroma kje se le ti širijo. Ravno tako je potrebno paziti tudi na kronološke momente, ki imajo v našem primeru še posebno velik pomen. Ako so vsi kronološki momenti takšne narave, da ustrezajo bodisi istočasnosti obeh kultur ali pa vsaj njihovemu časovnemu dotiku, potem je seveda odvisno od raziskovalca, kako bo takšne tuje elemente na materialni

osnovi tolmačil. Vendar v glavnem prihajata v poštev trgovina v širokem smislu besede in migracija. Seveda so možna tudi druga tolmačenja, oziroma tudi drugačni vzroki v raznih časovnih periodah. Posebno velja to za čas večjih in hitrejših terenskih premikov, kar je posebno karakteristično za železno dobo. Tu moremo računati tudi že na rop v vojnih pohodih, dalje na vojne ali pa civilne ujetnike drugih kulturnih skupin, ki so bili s svojim orožjem, nakitom, orodjem itd. pripeljani v novo pokrajino. Vsi takšni primeri so ravno tako možni iz bližnjih ali pa tudi iz oddaljenejših pokrajin. Tolmačenje takšnih tujih elementov je zopet odvisno od njihove množine, dalje od eventualnega sprejema nekaterih elementov od domačega prebivalstva in apliciranja na lastne potrebe, od značaja samih najdb (grob, naselbina, depot, posamezne slučajne najdbe), od geografske oddaljenosti od centra glavne uporabe, itd. Le z upoštevanjem vseh takšnih momentov je mogoče tolmačiti tuje elemente v neki kulturni skupini, ki jih danes ni več malo in se javljajo povsod v vseh časovnih periodah. Kljub temu je pa vedno potrebno imeti na umu tudi časovno obdobje, ki ga raziskujemo že glede na razne načine življenja, civilizacijske stopnje in višino družbenega razvoja.

3. Opredelevanje posamezne zaprte najdbe neke kulturne skupine.

Pod zaprto najdbo (geschlossener Fund) razumemo danes predvsem tiste najdbe, ki kljub mogoče raznim tipološkim različkom predstavljajo vendar kronološko enotnost. To je povsod tam, kjer ni nevarnosti, da bi bil med gradivo dospel tuj predmet bodisi na ta ali oni način, in to ne samo v novejšem času, temveč tudi že poprej. Kot primer naj navedem samo mešanje kulturnih plasti iz raznih časovnih obdobj. Za zaprte najdbe pa moremo vzeti pri naselbinah čiste kulturne plasti, ki med seboj niso bile mešane, a obsegajo krajšo periodo, še bolj pa najdbe, ki so bile najdene v kakšni stanovanjski stavbi, včasih tudi v kulturni jami. Dalje predstavljajo za nas zaprte najdbe tudi grobovi, depoti, itd. Opredelevanje takšne zaprte najdbe, ki je v okviru neke že znane kulturne skupine, kateri tipološko takšna najdba tudi pripada, ni težko. Problem pa nastaja tedaj, ko se neka zaprta najdba, recimo grob z vsemi pridevki, najde v okviru popolnoma tujega okolja ter se dalje izkaže, da nima nič skupnega z ostalim grobiščem. Takšne primere je potem mogoče opredeljevati tako, da se najdba pripiše pač tisti skupini, s katero ima tudi največ sorodnosti ne glede na to, v kakšnem okolju je najdena. Zelo pomembni so v zaprti najdbi tuji predmeti in tuji elementi. Takšni primeri nam često služijo ne samo za relativno, temveč tudi za absolutno kronologijo.

Tolmačenj, kako so posamezne zaprte najdbe dospele v kulturno njim tuje predele, je mogoče več. Pri depotih moramo računati prvenstveno zopet na trgovske stike, kakor moramo to domnevati v mogih primerih za druge najdbe, kjer so med predmeti domače skupine najdeni tudi tuji predmeti. Seveda so vsi takšni momenti ravno tako odvisni od časa, družbenega stanja, kulturnega in civilizacijskega razvoja, itd. Vzemimo kot primer le, koliko se je doslej postavilo raznih hipotez za znane grobove iz Trebeništa. Drugačni so primeri, kjer imamo popolnoma tujo zaprto najdbo (predvsem razne grobove, nekatere depote, inventar posameznih stanovanjskih hiš, itd.) v okviru neke druge kulturne skupine.

Takšne najdbe, ki predstavljajo popolnoma tuj element, pa niso prišle po trgovski poti, temveč morajo imeti za seboj tudi nosilca druge, t. j. tiste kulturne skupine, kateri najdba tudi pripada. Kako so dospeli v nove pokrajine nosilci, katerih najdbe se včasih celo zgubijo med ostalim inventarjem, je pa mogoče raztolmačiti le na temelju raznih drugih momentov, kakor so migracija, ujetniki, itd.

4. Opredeljevanje posamezne slučajne najdbe k neki kulturni skupini. S slučajnimi najdbami razumemo danes najdbe, ki niso bile odkrite pri sistematičnih raziskovanjih, temveč slučajno pri raznih drugih delih, ali pa celo površinsko. Ako so takšne posamezne najdbe jasne in izrazite, tako da je mogoča njihova klasifikacija, je tudi opredeljevanje lahko glede na kulturne skupine, ki se širijo v tistem kraju. Teže je tedaj, ko je sicer najdba jasna in izrazita, vendar se ne sklada z dosedaj znano sliko v tistem kraju, temveč daje videz, da pripada tujemu kulturnemu krogu. Preliminarno moremo sicer opredeliti tako najdbo, vendar so potrebna nova sistematična raziskovanja, ki bodo imela za cilj, razjasniti tak primer, da bi na osnovi tega mogli napraviti šele daljnosežnejše sklepe, posebno še, ako so taki primeri doslej bili neznani. Še težje je opredeljevanje atipičnih predmetov, katere moremo samo sumarično vstaviti v neko širšo periodo, ne moremo jih pa kulturno klasificirati. Tudi v takem primeru nas reši samo sistematično raziskovanje.

5. Opredeljevanje etnične pripadnosti neke kulturne skupine. Medtem ko se pri opredeljevanju kulturne pripadnosti lahko opiramo le na materialno gradivo, moramo pri opredeljevanju etnične pripadnosti neke kulturne skupine vzeti v poštev tudi druge momente, predvsem zgodovinske vire in zgodovino. Sumarno je mogoče etnično pripadnost opredeljevati tudi na drug način, vendar le sumarno, in to tam, kjer zgodovinski viri niso zadostni, ali jih sploh ni. To je pa primer z devetimi desetimi vseh kulturnih skupin v predzgodovini. Šele v zadnjih stoletjih stare ere se ta slika nekoliko spremeni. Toda tudi do desetega stoletja n. e. se često najdejo skupine, ki jih ni mogoče etnično opredeliti. Zato se tudi v predzgodovini etnične skupine poimenujejo po kulturnih skupinah, ker imen nosilcev teh kulturnih skupin ne vemo. Mi danes samo domnevamo, da je neka kulturna skupina, ki ima skupno materialno kulturo, skupno ekonomiko, skupne običaje, isto skupno družbeno razvojno stopnjo, imela tudi isti jezik, oziroma da je predstavljala neko etnično skupino ne glede na njeno velikost. V davni preteklosti, recimo v neolitiku, so razlike med etničnimi skupinami glede na kulturne skupine, ki so živele istočasno v sosesčini in katerih materialna kultura se razlikuje le po posameznih oblikah in po posameznih ornamentih na keramičnih izdelkih, medtem ko so drugi momenti, kot ekonomika, družbena ureditev, itd. isti, bile le neznatne, čeprav moramo včasih računati tudi z veliko večjimi diferenciacijami posebno proti koncu te periode. Vendar so tedaj tudi druge razlike že veliko večje, kakor so bile v starejših časih. To se stopnjuje vse bolj, čimbolj se približujemo začetku n. e. Kljub temu se moramo zavedati, da vsaka kulturna skupina še ne predstavlja tudi posebne etnične skupine. Danes radi cepijo posamezne kulturne

skupine v večje število skupin, ki ima vsaka zase le kako njej lastno posebnost, medtem ko so v drugih momentih skoraj povsem iste. Na drugi strani imamo tudi primere, pri katerih se skuša združiti več različnih kulturnih skupin v eno. Vendar so takšni pojavi le prehodnega značaja, dokler pač ne bo uspelo začrtati točnih mejâ posameznim kulturnim skupinam, ki bodo več ali manj predstavljale enotne etnične skupine v širšem smislu.

V primerih, kjer poznamo ime etnične skupine, kar vsekakor sodi že v mlajše periode, je opredeljevanje posameznih kulturnih skupin tej etnični skupini kljub temu včasih združeno s precejšnjimi težavami. Največ otežuje takšne poskuse, ako nimamo čvrste materialne osnove. Pri tem moramo na eni strani vedeti točno za čas, ko je na določenem ozemlju živela neka etnična skupina; vedeti moramo za njeno družbeno ureditev, poznati moramo vsaj približno njeno civilizacijsko višino; na drugi strani moramo pa zopet vedeti za točen čas življenja kulturne skupine, ki jo mislimo upoštevati in ki jo želimo pripisati tej etnični skupini. Dalje moramo tudi paziti na migracijske momente, ki jih je etnična skupina mogoče izvršila, ter paziti, ali materialne ostaline sovpadajo z materialnimi ostalinami naše etnične skupine, itd. Drugi moment prihaja posebno v poštev tam, kjer imamo že strnjeno državno tvorbo, čeprav imamo direktnih virov za to etnično skupino na tem mestu malo. Težji je primer tam, kjer so se vršili česti in večji premiki ter je pokrajina pogosto menjala prebivalstvo, ali je pa trpela pod vpadi drugih skupin. V tem oziru vzemimo samo Panonsko ravnino, kjer nam je znana od selitve narodov dalje vrsta etničnih skupin, od katerih se mnoge še ne morejo materialno identificirati, ali so pa zadevni poskusi za sedaj še sporni. Pri takšnem opredeljevanju je potrebna pač največja previdnost. Le tedaj bo uspeh zagotovljen, ko bomo imeli zbrane res vse elemente, ki nesporno kažejo na pravilnost takšnega opredeljevanja.

Spričo domneve, da je etnično opredeljevanje neke kulturne skupine izven kakršnegakoli dvoma, moramo kljub temu dopustiti tudi možnost, da so takšno materialno kulturo vsaj delno mogle uporabljati tudi druge etnične skupine, na eni strani bolj na periferiji širjenja te skupine, na drugi strani pa tudi bolj v notranjosti. Z drugimi besedami nosilci neke kulturne skupine ne predstavljajo vedno tudi stodontno etnično skupino. Seveda je logično, da jedro predstavlja tudi po etnični strani kolikor toliko kompaktnost, vendar je tudi logično, da so se vršila kakor razna kulturna, tako tudi razna etnična mešanja.

V starejših predzgodovinskih periodah nas etnični problemi danes samo še sumarno zanimajo. Toda pereč problem predstavljajo za novejše čase, ko se skušajo na bolj ali manj posrečen način reševati.

6. Opredeljevanje etnične pripadnosti tujih elementov v neki kulturni skupini. Kolikor gre tu samo za tuje kulturne elemente, je njihovo etnično opredeljevanje v novejših periodah kolikor toliko mogoče. Za starejše čase predstavljajo samo kulturne momente, ki jih etnično, že glede na nemožnost etničnega opredeljevanja kulturnih skupin, ne moremo opredeljevati, izvzemši mogoče redkih primerov. V mlajših časih,

ko je etnično opredeljevanje kolikor toliko mogoče, pa ugotovimo v kulturi neke etnične skupine često tudi tuje elemente, ki jih moremo tolmačiti in s tem v zvezi tudi opredeljevati na več načinov. Za tujo etnično pripadnost posameznih objektov je predvsem zanesljiv import, ki je na kakršen koli način dospel v drugo skupino, čeprav so ga uporabljali nato nosilci nove etnične skupine. Takšen import je lahko pomemben le za vprašanje trgovine in nekatere druge podobne momente, medtem ko je za ocenjevanje kulturne in civilizacijske ravni le drugorazrednega pomena. Prevzem tujih elementov v neko etnično ugotovljeno kulturno skupino ter njih uporabo, posnemanje in daljnje razvijanje pa moramo kasneje imeti že za last te nove skupine ne glede na to, kje je njihov izvor. Vendar lahko tuji kulturni elementi v neki taki skupini pomenijo tudi prisotnost delov tujega etničnega elementa.

7. Opredeljevanje etnične pripadnosti celotne najdbe neke kulturne skupine. Etnično opredeljevanje je v teh primerih podobno kulturnemu opredeljevanju. V poštev prihaja zopet v mlajših periodah. Najverjetneje je, da celotne najdbe, kakor so grob, depot in podobne najdbe predstavljajo nosilce tuje etnične skupine, kolikor ne prihaja v poštev trgovina ali import, kar je pri celotnem tujem inventarju groba skoraj izključeno, velikokrat pa tudi pri depotu (tuj trgovec). Pri celotni najdbi kulturne plasti v naselbini, kjer so kulturni predmeti mešani, obstoji tudi možnost importa na ta ali oni način brez prisotnosti tujega etničnega nosilca.

8. Opredeljevanje etnične pripadnosti slučajne najdbe neke kulturne skupine. Iste težave, kakor jih imamo pri opredeljevanju slučajne najdbe k neki kulturni skupini, imamo tudi pri opredeljevanju k etnični skupini. Ako je takšna najdba v okviru področja, kjer prebiva neka znana etnična skupina, kateri najdba tudi kulturno ustreza, potem je opredeljevanje lahko. Teže je, ako je takšna najdba izven etničnega področja, čeprav kulturno ustreza. V takem primeru pomeni lahko tudi tujo etnično pripadnost nosilca, lahko pa pomeni tudi import, posnemanje, itd. v tuji etnični skupini.

Iz vsega pač lahko vidimo, da je danes pri kakršnem koli opredeljevanju, posebno pa še etničnem, potrebna zelo velika previdnost. Pri vsej problematiki nastaja tudi resno vprašanje, do katerega časa smo upravičeni etnično opredeljevati kulturne ostaline. Pri tem menim le Evropo. Vsekakor bo tudi tu potrebno napraviti neke omejitve. V starejših periodah moramo pač opustiti misel na etnično opredeljevanje kulturnih skupin. Glede tega evropski neolitik sploh ne prihaja v poštev. Isti primer bo v veliki meri tudi z bronasto dobo. Šele v železni dobi dobimo nekoliko realnejšo možnost za tako opredeljevanje, vendar tudi to samo ponekod (Iliri, Kelti, Skiti, itd.): Velik del kulturnih skupin pa tudi še v tem času ostaja nejasen. Po vsej verjetnosti ne bomo niti v železni dobi mogli vse kulturne skupine etnično opredeliti, posebno še, ker v mnogih primerih nimamo niti po zgodovinskih virih nobenega znanega imena. Za posamezne predele ne vemo niti, katera plemena so tam bila.

Pri etničnem opredeljevanju slovanskih kultur, o katerih je še vedno stalen spor, je potrebno, da imamo več momentov na umu. Predvsem si moramo biti na jasnem, da je tako kulturno kakor tudi etnično opredeljevanje še vedno v povojih. Nesporne oprijemljive dokaze imamo danes nekako šele v IX. stoletju. V posameznih pokrajinah se počasi, a zanesljivo približujemo tudi VI. stoletju. To je zopet dokaz, da slovanska kultura VI. in VII. stoletja ni več nikakršna pripovedka. Vendar je kljub temu še težko posamezne kulturne skupine etnično pripisati Slovanom, čeprav je dokaj verjetno, da so takšno ali neko podobno kulturo imeli tudi oni. Ravno v tem je danes tudi največ sporov, ki vlečejo za seboj tudi še mnoge druge sklepe. Na temelju teh je tudi prišlo do mnenja, da Slovani nimajo nikakršne kulture, kar pa imajo, da je bilo prevzeto od drugih, a še to le kot posledica kasnejših stikov z naprednejšimi narodi. Jasno nam pa mora biti, da naj bo neko pleme ali narod na še tako nizki razvojni stopnji, ima vendar kulturo, ki ustreza njegovi ravni. Glede na domnevo o nizki razvojni stopnji Slovanov je tudi razumljiva hipoteza o nekakšni slovanski leseni kulturi, ki so jo želeli pripisati Slovanom. Napačno bi bilo danes dokazovanje o nekaki visoki slovanski kulturi na začetku n. e., ker za to manjkajo kakršni koli materialni oprijemljivi dokazi. Tozadevno tudi lužiška kulturna skupina in njej sledeče kulture žarnih grobišč v Rusiji ne morejo še nikakor razjasniti tega vprašanja. Opozoril bi pa rad na nekaj momentov, na katere je potrebno paziti in katere moramo vzeti v poštev tudi pri opredeljevanju kultur drugih etničnih skupin. Ker pri tolmačenju ene kulturne skupine kot celote prehajamo tudi na tolmačenje raznih detajlov pri posameznih oblikah, pri ornamentiki, itd., in sicer za vsak predmet posebej, da bi ugotovili sestav kulture, njeno višino, njen razvoj itd., moramo pri takšni analizi predmetov zastaviti nekaj vprašanj na temelju katerih moramo šele dobiti pravilno sliko: 1. poreklo predmeta, 2. izdelovalca predmeta, 3. nosilca predmeta. Za kronološko opredelitev je potrebno še nekaj točk, ki jih pa tu ne bom našteval.

Pri izvoru predmeta moramo upoštevati tuj ali domač izvor. Pri tujem izvoru moramo zopet razlikovati, ali je tak predmet nekaj tujega v celotni kulturi, ali pa se je že udomačil in začel posnemati in dalje samostojno razvijati. V tem primeru moramo tak predmet ali vrsto predmetov tolmačiti že kot last tiste etnične skupine ne glede na to, od kod izvira osnovna oblika. Je pa še drug problem pri vprašanju izvora. Gre za vprašanje posrednega in neposrednega izvora. Zelo često se namreč zaradi pomanjkanja dokazov o posrednem izvoru jemlje preprosto kar neposredni izvor, čeprav je časovna razlika zelo velika. Kot primer naj omenim le zelo pogosto uporabljen izvor za posamezne izdelke slovanske kulture IX. in X. stoletja, ki se enostavno pripisujejo rimski kulturi. Nesporne so sorodnosti in včasih imamo tudi identičnost med eno in drugo kulturo. Vendar je to le olajšan način tolmačenja, ki pa vedno tudi ni točno. Dobro vemo, do katerega časa sega rimska kultura. Predmeti slovanske kulture, ki se z njo povezujejo, pa sodijo v IX. in celo v X. stoletje. Tako obstaja med eno in drugo kulturo nekaj stoletij. Ako je sedaj izvor res v rimski kulturi, ta neposredno ni mogla

tega dati Slovanom, ako nimamo v prejšnjih periodah nikakršno sled v sami slovanski kulturi, temveč morajo obstajati druge vmesne kulture, ki so takšne predmete posredovale slovanski kulturi. Z drugimi besedami, lahko govorimo o rimski kulturi za predmete, ki so v slovanski kulturi, a imajo sorodnost z rimsko le kot o praizvoru, medtem ko leži pravi direktni izvor za slovansko kulturo drugod. Tak izvor je pač potrebno poiskati. V primeru, da ga ni mogoče ugotoviti, kar se pogosto dogaja, pa ne smemo neko drugo kulturo, do katere sega časovna praznina več stoletij, prikazovati kot tisto, ki je direktno vplivala, čeprav so mogoče pravzori res bili v tej kulturi.

Pri vprašanju, kdo je izdelovalec nekaterih predmetov, je nujno imeti na umu, da v posameznih kulturah nosilci niso bili istočasno tudi izdelovalci določenega števila arheoloških objektov, bodisi nakita ali pa keramike, orodja in orožja. S tem ne smemo popolnoma izločiti niti nosilcev kot soudeležencev pri izdelovanju, kot ne moremo izključiti izdelovalcev, da ne bi bili tudi nosilci. Konkreten primer nam je danes sporna keszthelyska kulturna skupina, katero imajo nekateri za čisto nomadsko, avarsko, medtem ko drugi dopuščajo sodelovanje tudi drugi etnični skupini, Slovanom, ter jo zato tudi imenujejo avaroslovanska. Podoben primer je tudi še z marsikakšno drugo, ki se označuje kot nomadska ali kot pohunska, medtem ko drugi sodijo, da so pri njej bili soudeleženi tudi Slovani, glede na to, da so v tem času bili na tem področju.

V zvezi z drugim vprašanjem je tudi tretje vprašanje, kdo je uporabljal predmete v takšnih spornih kulturah ali kdo je bil nosilec raznih slovanski kulturi tujih izdelkov. Ako v takšnih primerih nimamo neke posebne kulture, ki bi jo mogli pripisati Slovanom, je popolnoma razumljivo, da je slovanske kulturne ostaline potrebno iskati med izdelki, ki se sicer pripisujejo kaki drugi etnični skupini, s katero so pa Slovani skupaj živeli. V zvezi s tem bi mogli napraviti nekoliko sklepov:

1. Slovansko kulturo je mogoče etnično identificirati le na temelju analize materiala.

2. Pri skupnem življenju z drugimi etničnimi skupinami mora del slovanske kulture, ako le ta ni samostojna in se jasno ne loči od drugih, biti v okviru kultur tistih etničnih skupin, s katerimi Slovani žive skupaj.

3. Glede na sožitje med nomadi in Slovani v prvih stoletjih po selitvi je eno od glavnih vprašanj izdelovanje kulturnih in civilizacijskih izdelkov. Vprašanje je, kdo je izdeloval in za koga. Tako so Slovani mogli izdelovati masikakšne predmete za nomadska ljudstva, s katerimi so skupaj živeli in sicer po nomadskih vzorih, izvzemivši keramiko.

4. Ni izključno, da so Slovani poleg tega, da so izdelovali posamezne predmete, jih tudi uporabljali, čeprav ti nosijo tuj karakter.

To nas zopet vodi k temu, da vsak n. pr. po materialu nomadski grob ne moremo imeti v resnici za nomadski tam, kjer so Slovani živeli skupno z nomadi. Ravno tako tudi izrazit slovanski grob ne gre preprosto opredeliti Slovanu. Podoben primer je bil tudi v krajih, kjer so se Slovani stikali z drugimi etničnimi skupinami, s katerimi sicer niso živeli v skupnosti. Poleg kulturnega mešanja moramo slovanski konservativnosti

dopustiti tudi etnično mešanje. S tem pa hočem le reči, da so Slovani posebno v mejnih pokrajinah ravno tako lahko uporabljali druge kulturne elemente, kakor so tudi druge etnične skupine mogle biti in tudi bile pod delnim vplivom slovanske kulture. Pri tem se mi zdi, da ni vedno pomemben le izvor, temveč tudi dejstvo, v koliko je kakšna etnična skupina nekaj prevzela, a dalje samostojno razvijala. Napačno bi bilo namreč gledišče, ako bi smatrali za last neke etnične skupine le tisto, kar je sama ustvarila in tako videli večjo ali manjšo kulturno samoniklost, ter na temelju tega sodili o kulturni ravni te etnične skupine. Zavedati se namreč moramo, da samoniklih kultur ni. Šele s sprejemom raznih tujih elementov in z njihovim kasnejšim samostojnim razvojem, poleg seveda tudi domačih elementov, postanejo posamezne kulture več ali manj značilne. Na ta način tudi ne smemo zanikati samostojne iznajdbe marsikakšnega izdelka, kakršne koli vrste. Vendar se ti omejujejo zvečine le na razne vrste ali pa tipološke inačice nakita, z drugimi besedami so bolj povezani z modo, ne pa toliko z življenjem in vsakdanjimi potrebami. Seveda so tudi takšni, recimo modni, predmeti za ocenjevanje splošne kulturne ravni pomembni in jih ne gre zametavati.

ZUSAMMENFASSUNG

Bestimmung und Zuordnung des archäologischen Materials

Bei der Bestimmung und Zuordnung des archäologischen Materials ist am schwierigsten das Problem der ethnischen Bestimmung, während man kulturell und chronologisch das Material viel leichter oder mindestens ohne zuviel Widersinnigkeiten bestimmen kann. Bezüglich des ganzen archäologischen Materials kann man heute einerseits mit Rücksicht auf die kulturelle und andererseits auf die ethnische Bestimmung und Zuordnung einige Grundsätze festsetzen. Bei kultureller Bestimmung kann man unterscheiden:

1. Bestimmung einer Kulturgruppe als eines Ganzen, 2. Bestimmung fremder Elemente in einer der sonst homogener Kulturgruppe, 3. Bestimmung eines einzelnen geschlossenen Fundes einer Kulturgruppe und 4. Zuordnung eines einzelnen zufälligen Fundes zu einer Kulturgruppe. Bei ethnischer Bestimmung kann man unterscheiden: 1. Bestimmung der ethnischen Zugehörigkeit einer Kulturgruppe, 2. Bestimmung der ethnischen Zugehörigkeit fremder Elemente in einer Kulturgruppe, 3. Bestimmung der ethnischen Zugehörigkeit eines geschlossenen Fundes einer Kulturgruppe und 4. Bestimmung der ethnischen Zugehörigkeit eines zufälligen Fundes einer Kulturgruppe.

Besonders die ethnische Bestimmung erheischt eine ausserordentliche Vorsicht. Bezüglich der älteren Perioden der Vorgeschichte müssen wir von der Absicht einer ethnischen Bestimmung absehen. Erst etwa für die Eisenzeit kommen wir auf etwas festeren Boden, aber auch hier nur hinsichtlich einzelner Gebiete. Sogar nach u. Z. gibt es etliche Kulturen, die noch heute keinem Volke mit Sicherheit zugeordnet werden können. Auch hinsichtlich der Slawen gelangen wir zu wirklichen Beweisen und zur Bestimmungsmöglichkeit erst im IX. Jahrhundert, da und dort aber auch schon etwas früher. Es ist grundfalsch

heute von einer hohen slawischen Kultur am Anfang unserer Zeitrechnung zu reden. Auch die Lausitzer Kultur und ihr folgende Kulturen der Brandgrabstätten in Russland können nicht zur Lösung dieser Frage verhelfen.

Bei der ethnischen Analyse der Gegenstände muss man aber noch einige Grundsätze beachten: 1. die Ursprungsfrage des Gegenstandes, 2. die Frage des Verfertigers und 3. die Frage des Trägers des Gegenstandes. Bezüglich des Endschlusses muss man gestehen, dass es nicht immer möglich ist, ein Grab mit Kulturresten einer ethnischen Gruppe in Wirklichkeit auch dieser Gruppe zuzuordnen, denn es fanden sowohl verschiedene Kultur- als auch verschiedene ethnische Mischungen statt. Es wäre auch falsch zu schliessen, dass das Eigentum einer ethnischen Gruppe nur das wäre, was diese selbst geschaffen hat, denn schliesslich gibt es keine urwüchsigen Kulturen. Als Eigentum einer ethnischen Gruppe muss man dieser auch alle von ihr angeeigneten Gegenstände zuordnen, ohne Rücksicht auf ihren Ursprung.